

феадальнага наступу на сялянства», нанесла «цяжкі ўдар сялянскаму землеўладанню», «пацягнула за сабой агульнае збыдненне сельскага гаспадарскага насельніцтва», з'явілася «пачатковым пунктам у абезземельванні сялян», насіла «феадальна-прыгонніцкі характар», адпавядала «класавым інтарэсам землеўладальнікаў» [1].

Розныя бакі жыцця сялянства Вялікага княства Літоўскага ў XV—XVII стст. даследавалі многія гісторыкі XIX—XX стст.: Ф.І.Леантовіч, М.Ф.Уладзімірскі-Буданаў, І.Навіцкі, У.В.Антановіч, М.К.Любаўскі, М.М.Ясінскі, М.В.Доўнар-Запольскі. Ім удалося заўважыць некаторыя юрыдычныя адрозненні ў становішчы асобных груп сялянства, устанавіць факт існавання розных катэгорый феадальна-залежнага сялянства: «падобныя», «непадобныя», «чэлядзь», «даннікі», «сяляне-слугі» і інш. Значна менш яны цікавіліся сацыяльна-эканамічным становішчам сялянства.

Вывучэнне прац У.І.Пічэты па гэтай праблеме дало падставы ўпэўніцца, што ён паклаў пачатак канкрэтнаму даследаванню гісторыі сялянскіх мас Беларусі ў эпоху феадалізму, сфармуляваў шэраг назіранняў, якія адыгралі станоўчую ролю ў далейшай распрацоўцы гэтай праблемы беларускімі гісторыкамі.

Большасць даследчыкаў адзначае, што Пічэта вывучыў становішча сялян Беларусі ў эпоху феадалізму. Больш дакладнай будзе думка, што ён грунтоўна даследаваў становішча дзяржаўных сялян у Вялікім княстве Літоўскім і Рэчы Паспалітай у XV—XVII стст. Але гэта не азначае, што знае тлумачэнні гістарычных лёсаў сялянства Беларусі Пічэта абмежаваў толькі гэтай катэгорыяй. Адна з яго фундаментальных прац — «Юрыдычнае становішча сельскага насельніцтва на прыватнаўласніцкіх землях да часу выдання Літоўскага статуту 1529 г.» — паказвае, як шырока, з пункту гледжання аб'екта даследавання, вырашаў Пічэта гэту праблему.

Плённай тут сталася і метадалагічная пастаноўка пытання. Вучоны пераступіў за межы канстатацый, якія былі прадугледжаны самой назвай працы. Юрыдычныя нормы выступаюць адлюстраваннем «палітыкі класа землеўладальнікаў» [2, с. 326]. Змены ў юрыдычным становішчы сялянства ён таксама тлумачыць пэўнай палітыкай пануючага

класа, накіраванай на ўзмацненне эксплуатацыі гэтай катэгорыі людзей.

Разуменне гэтай прынцыповай лініі развіцця феадальнага грамадства дазволіла У.І.Пічэце ўжо ў 1928 г. узняцца над узроўнем мінулай гістарыяграфіі і сфармуляваць выснову аб тым, што ва ўмовах феадальнага грамадства нават асабіста свабодны селянін аказваўся феадальна залежным. «...Салідарная класавая палітыка землеўладальніцкага класа ставіла свабодных людзей у вельмі цяжкія ўмовы, выхаду з якіх для іх ужо не было... Свабодныя людзі павінны былі сяліцца на землях прыватных землеўладальнікаў або згаджацца на прапанаваныя ім ўмовы» [2, с. 327]. А гэтыя апошнія вызначаліся імкненнем «пануючага класа... разглядаць свабодных людзей як цяглых» [2, с. 327].

У такім жа шырокім сацыяльна-эканамічным плане разгледзеў У.І.Пічэта і іншыя групы беларускага сялянства. Так, ён лічыў, што ў Вялікім княстве Літоўскім да паловы XVI ст. дзяржаўныя сяляне былі толькі трымальнікамі дзяржаўнай зямлі, а не ўласнікамі, і «ніякага скарачэння іх правоў на зямлю не адбывалася ў II чвэрці XVI ст.» [3, с. 167].

Вучоны катэгарычна выступіў супраць меркавання М.Ф.Уладзімірскага-Буданава, які ў здзелках паміж сялянамі ўгледзеў права апошніх распараджацца па ўласным жаданні сваім зямельным участкам. Ён падкрэсліў, што на справе ні адну зямельную здзелку нельга было заключыць без згоды адміністрацыі, якая, дапускаючы гэта, прызнавала, што здзелка, дзякуючы якой адбываецца перамяшчэнне зямельнай уласнасці, не можа пашкодзіць інтарэсам таго ці іншага гаспадарчага двара [4, с. 107].

Больш за ўсё ўвагі Пічэта ўдзяліў чэлядзі нявольнай, «непадобным» закупам. Вывучэнне гэтай тэмы прывяло вучонага да наступнай высновы: «Барацьба за свабодныя рукі, барацьба за прыгоннага селяніна як новую форму рабочай сілы, абавязаную ў яшчэ большай меры задавальняць патрэбы фальварачнай гаспадаркі, якая толькі пачынала разгортвацца, — вось што састаўляла галоўны змест сацыяльна-эканамічных адносін паміж класам землеўладальнікаў і мясцовым насельніцтвам» [2, с. 379].

феадальнага наступу на сялянства», нанесла «цяжкі ўдар сялянскаму землеўладанню», «пацягнула за сабой агульнае збядненне сельскага гаспадарскага насельніцтва», з'явілася «пачатковым пунктам у абезземельванні сялян», насіла «феадальна-прыгонніцкі характар», адпавядала «класавым інтарэсам землеўладальнікаў» [1].

Розныя бакі жыцця сялянства Вялікага княства Літоўскага ў XV—XVII стст. даследавалі многія гісторыкі XIX—XX стст.: Ф.І.Леантовіч, М.Ф.Уладзімірскі-Буданаў, І.Навіцкі, У.В.Антановіч, М.К.Любаўскі, М.М.Ясінінскі, М.В.Доўнар-Запольскі. Ім удалося заўважыць некаторыя юрыдычныя адрозненні ў становішчы асобных груп сялянства, устанавіць факт існавання розных катэгорый феадальна-залежнага сялянства: «падобныя», «непадобныя», «чэлядзь», «даннікі», «сяляне-слугі» і інш. Значна менш яны цікавіліся сацыяльна-эканамічным становішчам сялянства.

Вывучэнне прац У.І.Пічэты па гэтай праблеме дало падставы ўпэўніцца, што ён паклаў пачатак канкрэтнаму даследаванню гісторыі сялянскіх мас Беларусі ў эпоху феадалізму, сфармуляваў шэраг назіранняў, якія адыгралі станоўчую ролю ў далейшай распрацоўцы гэтай праблемы беларускімі гісторыкамі.

Большасць даследчыкаў адзначае, што Пічэта вывучыў становішча сялян Беларусі ў эпоху феадалізму. Больш дакладнай будзе думка, што ён грунтоўна даследаваў становішча дзяржаўных сялян у Вялікім княстве Літоўскім і Рэчы Паспалітай у XV—XVII стст. Але гэта не азначае, што свае тлумачэнні гістарычных лёсаў сялянства Беларусі Пічэта абмежаваў толькі гэтай катэгорыяй. Адна з яго фундаментальных прац — «Юрыдычнае становішча сельскага насельніцтва на прыватнаўласніцкіх землях да часу выдання Літоўскага статуту 1529 г.» — паказвае, як шырока, з пункту гледжання аб'екта даследавання, вырашаў Пічэта гэту праблему.

Плённай тут сталася і метадалагічная пастаноўка пытання. Вучоны пераступіў рамкі юрыдычных канстатацый, якія былі прадугледжаны самой назвай працы. Юрыдычныя нормы выступаюць адлюстраваннем «палітыкі класа землеўладальнікаў» [2, с. 326]. Змены ў юрыдычным становішчы сялянства ён таксама тлумачыць пэўнай палітыкай пануючага

класа, накіраванай на ўзмацненне эксплуатацыі гэтай катэгорыі людзей.

Разуменне гэтай прынцыповай лініі развіцця феадальнага грамадства дазволіла У.І.Пічэце ўжо ў 1928 г. узяцца над узроўнем мінулай гістарыяграфіі і сфармуляваць выснову аб тым, што ва ўмовах феадальнага грамадства нават асабіста свабодны селянін аказваўся феадальна залежным. «...Салідарная класавая палітыка землеўладальніцкага класа ставіла свабодных людзей у вельмі цяжкія ўмовы, выхаду з якіх для іх ужо не было... Свабодныя людзі павінны былі сяліцца на землях прыватных землеўладальнікаў або згаджацца на прапанаваныя імі ўмовы» [2, с. 327]. А гэтыя апошнія вызначаліся імкненнем «пануючага класа... разглядаць свабодных людзей як цяглых» [2, с. 327].

У такім жа шырокім сацыяльна-эканамічным плане разгледзеў У.І.Пічэта і іншыя групы беларускага сялянства. Так, ён лічыў, што ў Вялікім княстве Літоўскім да паловы XVI ст. дзяржаўныя сяляне былі толькі трымальнікамі дзяржаўнай зямлі, а не ўласнікамі, і «ніякага скарачэння іх правоў на зямлю не адбывалася ў II чвэрці XVI ст.» [3, с. 167].

Вучоны катэгарычна выступіў супраць меркавання М.Ф.Уладзімірскага-Буданава, які ў здзелках паміж сялянамі ўгледзеў права апошніх распараджацца па ўласным жаданні сваім зямельным участкам. Ён падкрэсліў, што на справе ні адну зямельную здзелку нельга было заключыць без згоды адміністрацыі, якая, дапускаючы гэта, прызнавала, што здзелка, дзякуючы якой адбываецца перамяшчэнне зямельнай уласнасці, не можа пашкодзіць інтарэсам таго ці іншага гаспадарчага двара [4, с. 107].

Больш за ўсё ўвагі Пічэта ўдзяліў чэлядзі нявольнай, «непадобным» закупам. Вывучэнне гэтай тэмы прывяло вучонага да наступнай высновы: «Барацьба за свабодныя рукі, барацьба за прыгоннага селяніна як новую форму рабочай сілы, абавязаную ў яшчэ большай меры задавальняць патрэбы фальварачнай гаспадаркі, якая толькі пачынала разгортвацца, — вось што састаўляла галоўны змест сацыяльна-эканамічных адносін паміж класам землеўладальнікаў і мясцовым насельніцтвам» [2, с. 379].

Такога разумення сутнасці праблемы вучоны дасягнуў, пераадолеўшы метадалагічную пазіцыю старой школы гістарычнага даследавання. Ён даў больш глыбокую, чым яго папярэднікі, характарыстыку сацыяльнага і эканамічнага становішча чэлядзі нявольнай, раскрыў яе эвалюцыю як працэс пераўтварэння ў прыгонных сялян, што быў выкліканы равіццём фальваркава-паншчыннай сістэмы гаспадаркі.

У характарыстыцы «непадобных» людзей У.І.Пічэта зыходзіў з вызначальнай ролі прыгонніцкіх адносін у лёсах сялянства Беларусі. У параўнанні з папярэднікамі Пічэта ўнёс шэраг новых рыс у характарыстыку «цяглых» людзей. Гэта асабліва выразна відаць на прыкладзе ацэнкі іх гаспадарчай ролі, прычын пераходу сялян у разрад «цяглых» і ў аргументацыі росту феадальнага прыгнёту і ролі палітыкі пануючага класа ў іх фарміраванні. Сацыяльна-эканамічны аспект разгляду дадзенага пытання ўпершыню быў пакладзены ў аснову працы У.І.Пічэтам, і ў гэтым адна з важных яго заслуг.

Першым у беларускай гістарыяграфіі вучоны высветліў эканамічныя перадумовы ўзнікнення інстытута закупаў і намеціў шляхі яго вывучэння. На думку Пічэты, адной з перадумоў закупніцтва была матэрыяльная незабяспечанасць вялікіх груп насельніцтва Беларусі. Ён даследаваў сацыяльны склад закупаў, паказаў іх прававое, гаспадарчае становішча, характар пазыкі і прыйшоў да высновы: наяўнасць катэгорыі закупаў адпавядала інтарэсам пануючага класа Беларусі і была звязана з развіццём феадальнага памесця.

У характарыстыцы класа феадалаў папярэднікі У.І.Пічэты (М.К.Любаўскі, М.В.Доўнар-Запольскі, Ф.І.Леантовіч, І.І.Лапо і інш.) змаглі даць болын-менш падрабязнае апісанне асобных рыс, уласцівых феадальнаму саслоўю. Так, М.К.Любаўскі ўстанавіў факт росту правоў і прывілеяў баярства і шляхецтва, але не бачыў прычын гэтай з'явы і абмежавалася толькі яго канстатацыяй. Прадметам даследаванняў І.І.Лапо з'яўлялася толькі шляхецтва, прывілеі якога ў эпоху Люблінскай уніі атрымалі юрыдычную санкцыю. Падобнага роду абмежаванасць, неразуменне ўзаемазвязі з'яў уласцівых і іншым гісторыкам дзяржаўнай школы.

З імем У.П.Пічэты звязаны новы этап у вывучэнні пануючага класа Вялікага княства Літоўскага — князеў, паноў, шляхты.

Яго працы выкананы на падставе даследавання мноства крыніц. Акрамя архіўных і апублікаваных дакументаў, выкарыстаных папярэднікамі, Пічэта ўпершыню скрупулёзна вывучыў прывілеі-падараванні, ільготныя і шляхецкія прывілеі. Асаблівую ўвагу ён удзяліў аналізу абласных прывілеяў (Полацкіх, Віцебскіх, Смаленскіх і інш.), не абышоў увагай матэрыялы пісцовых кніг, шляхецкія просьбы, скаргі, чалабітныя.

У працах вучонага дадзена грунтоўная характарыстыка вярхушачнай групы пануючага класа. Яна пабудавана з улікам рашаючага значэння росту феадальнага землеўладання, імунітэту і развіцця феадальнай дзяржавы. У даследаваннях 1930—1940-х гг. Пічэта вылучае ролю класавых інтарэсаў у якасці галоўнага фактара, які вызначаў збліжэнне літоўскіх, беларускіх, украінскіх і польскіх феадалаў на розных этапах гісторыі Вялікага княства Літоўскага. Ён выразна раскрывае класавую прыроду феадальнай вярхушкі, яе сацыяльны воблік і палітычныя пазіцыі.

Пічэта зрабіў сур'ёзную спробу прасачыць эвалюцыю становішча шляхты Беларусі (асабліва полацкай) на працягу XIV—XVI стст. Упершыню ў гістарыяграфіі ён паказаў класавы характар прывілея 1447 г., статутаў Вялікага княства Літоўскага 1529 і 1566 гг., выдадзеных у інтарэсах шляхты. Калі ў сваіх ранніх работах вучоны пераацэньваў ролю вярхоўнай улады ў працэсе фарміравання шляхецкага саслоўя, то ў даследаваннях 1930—1940-х гг. ён адным з першых прыйшоў да высновы, што ўзнікненне і развіццё шляхецкага землеўладання было выклікана не воляй вялікага князя літоўскага, а эканамічным і палітычным развіццём краіны. На думку Пічэты, з канца XIV ст. пачынаецца марудны працэс кансалідацыі шляхецкага саслоўя, а ў канцы XV ст. пачалося абасабленне шляхецтва. Ён лічыў, што афармленне шляхецкага саслоўя было непазбежным этапам у развіцці феадальнага грамадства.

У такіх работах, як «Эпоха гарадской гаспадаркі ў Беларусі» (1925), «Полацкая

зямля ў пачатку XVI стагоддзя» (1926), «Віцебск» (1944), «Магілёў» (1944), «Мінск» (1944), «Утварэнне беларускага народа» (1946) і інш., У.І.Пічэта асвятляў гісторыю асобных зямель і гарадоў Беларусі на працягу многіх стагоддзяў.

У артыкуле «Утварэнне беларускага народа» ён першым паставіў пытанне аб значнай ролі гарадоў Беларусі ў эканамічным жыцці краіны і эканамічнай кансалідацыі народа. Але ў першую чаргу навуковая каштоўнасць гэтай працы заключаецца ў імкненні вучонага высветліць пытанне аб этнагенезе беларускага народа. У.І.Пічэта правільна адносіць канчатковае складанне беларускай народнасці да часу знаходжання Заходняй Беларусі ў складзе Вялікага княства Літоўскага, а першапачатковы момант працэсу фарміравання беларускай народнасці звязвае з перыядам устанаўлення паміж асобнымі абласцямі эканамічных сувязей, якія садзейнічалі знікненню этнічнага мноства і ўтварэнню этнічнага адзінства. Гэта даследаванне можа служыць прыкладам метадалагічнага падыходу да пытання аб этнагенезе беларускага і іншых славянскіх народаў.

Адным з першых вучоных-гісторыкаў У.І.Пічэта пачаў распрацоўваць тэму сялянскага і рабочага руху на Беларусі ў другой палове XIX — пачатку XX ст.: «Класавыя супярэчнасці ў Беларусі напярэдадні рэвалюцыі» (1924), «Курлаўскі расстрэл у Мінску» (1926), «Сялянскі рух на Беларусі ў 1905 годзе» (1926), «Сялянскі і рабочы рух на Беларусі ў эпоху 1905 года» (1926), «Рабочы рух у Беларусі ў 1905 г.» (1927), «Сялянскі рух на Беларусі пасля аграрнай рэформы 1861 г.» (1929) і інш.

Ацэньваючы перадумовы рэвалюцыі 1905—1907 гг., Пічэта выказвае думку аб прыкметным пранікненні капіталістычных адносін у памешчыцкую і сялянскую гаспадарку. Адзначаючы існуючыя ў Беларусі класавыя супярэчнасці, характэрныя для капіталістычнага грамадства, вучоны наогул правільна вызначыў сацыяльна-палітычны сэнс рэвалюцыйнага руху, але дапусціў шэраг памылак у ацэнках ступені пранікнення капіталізму ў памешчыцкую гаспадарку, ходу і характару рэвалюцыі 1905—1907 гг. у Расійскай імперыі.

Сярод прац У.І.Пічэты па гісторыі Беларусі значнае месца займаюць даследа-

ванні па гісторыі беларускай культуры XVI ст. Член-карэспандэнт АН СССР С.У.Бахрушын у сваім дакладзе на сумесным пасяджэнні вучоных саветаў Інстытута славяназнаўства і Інстытута гісторыі АН СССР 23 чэрвеня 1948 г., прысвечаным памяці У.І.Пічэты, сказаў: «...Ён ніколі не адносіўся да прадмета сваіх даследаванняў абыякава. У.І.Пічэта любіў Беларусь, любіў беларускі народ, востра адчуваў нягоды, якія гэты народ перацярапеў у мінулым, і радаваўся шчасцю, што наступіла для яго ў нашы дні. Любоў да беларускага народа знайшла сваё выяўленне ў той выключнай цікавасці, якую Уладзімір Іванавіч праяўляў да яго культуры, да яго пісьменнасці, да яго мовы. Напярэдадні Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі вялікарускія і польскія шавіністы аднолькава адмаўлялі здольнасць беларускага народа да самастойнага культурнага развіцця і спрачаліся толькі аб тым, якая культура праглыне беларускую народнасць — каталіцкая польская ці праваслаўная вялікаруская. У абарону беларускай культуры з усім уласцівым яму запалам выступіў Уладзімір Іванавіч» [5, с. 9—10].

Па сённяшні дзень не страцілі навуковай каштоўнасці працы Пічэты «Беларуская мова як фактар нацыянальнай культуры» (1924), «Беларускае адраджэнне ў XVI стагоддзі» [6, с. 132—156], «Адраджэнне Украіны-Русі і Белай Русі ў XVI — пачатку XVII ст.» (1945). Праз 14 год пасля смерці вучонага была ўпершыню надрукавана яго капітальная праца «Культура Беларусі XVI ст.» [2, с. 633—714].

У.І.Пічэта высока цаніў дзейнасць беларускага і ўсходнеславянскага першадрукара, выдатнага гуманіста Францыска Скарыны. Яму прысвечаны такія артыкулы, як «Францішак Скарына і яго працы» [7], «Друк на Беларусі ў XVI і XVII стагоддзях» [6, с. 228—261], «Scoriniana» [6, с. 284—327].

У рабоце «Культура Беларусі ў XVI ст.» Пічэта дае характарыстыку вядомых дзеячаў беларускай культуры таго часу — Францыска Скарыны, Сымона Буднага, Федосія Касога, Васіля Цяпінскага, Арцёмія. Ва ўводзінах да яе вучоны спрабуе вызначыць найбольш істотныя моманты эканамічнай, палітычнай і сацыяльнай гісторыі, якія аказалі ўплыў на ўздым культуры

Беларусі. Пічэта прыходзіць да высновы, што ВКЛ у другой палове XVI ст. перажывала значны эканамічны ўздым. Адна-часова адбываўся працэс стварэння ўсебеларускага рынку і на яго аснове — кансалідацыі беларускай народнасці. На думку Пічэты, у XVI ст. закончылася фарміраванне беларускай мовы.

Вучоны ўпершыню звярнуў асаблівую ўвагу на змест прадмоў Скарыны да біблейскіх кніг і адзначыў, што ў іх «адлюстроўваецца ўся сутнасць яго светапогляду, які дае поўную падставу прылічыць яго да гуманістаў-асветнікаў», прасачыць крытычны рацыяналізм беларускага першадрукара.

Вялікім укладам у развіццё беларускай навукі з'яўляюцца працы У.І.Пічэты па гісторыі права. Вылучыўшы гісторыю дзяржавы і права Беларусі ў самастойную навуковую дысцыпліну, ён садзейнічаў яе станаўленню і паспяховаму развіццю. У артыкуле «Распрацоўка гісторыі літоўска-беларускага права XV—XVI стагоддзяў у гістарыяграфіі» [8, с. 125—155] тэарэтычна абгрунтаваў неабходнасць самастойнага вывучэння гісторыі беларускага права. Каштоўнасць гэтай працы павялічваецца яшчэ і таму, што ў ёй упершыню праведзены абагульняючы аналіз крыніц па беларускім праве, агляд найбольш важных прац па гісторыі права Беларусі і Літвы, якія належаць пяру рускіх і польскіх гісторыкаў і юрыстаў.

На думку І.А.Юхо, грунтоўнае даследаванне шырокага кола гісторыка-права-

вых праблем дазволіла У.І.Пічэце не толькі стварыць новую галіну навукі — гісторыю дзяржавы і права Беларусі, але і вылучыць яе на пачэснае месца ў сістэме гісторыка-прававых навук, паказаць уклад беларускага народа ў развіццё прававой думкі і прававога рэгулявання грамадскіх адносін феадальнай эпохі.

Вядомы гісторык-славіст У.Д.Каралюк адзначаў: «...Не будучы беларусам, У.І.Пічэта аказаўся менавіта тым рускім гісторыкам, які дзякуючы сваёй навуковай падрыхтоўцы і любові да славянскага беларускага народа мог стаць на чале ўзнікшай беларускай гістарычнай школы... Менавіта ў Беларусі Уладзімір Іванавіч сфарміраваўся як адзін з буйнейшых арганізатараў савецкай гістарычнай навукі» [9, с. 76—77].

На думку большасці гісторыкаў еўрапейскіх краін, даследаванні У.І.Пічэты па праблемах гісторыі Беларусі прадстаўляюць сур'ёзны ўклад у гістарычную навуку, а аўтара правамерна называюць яе класікам.

Шматлікія працы У.І.Пічэты дабра-творна паўплывалі на развіццё навукова-даследчай работы ў розных галінах гісторыі Беларусі ад старажытнасці да першай паловы XX стагоддзя, абуджалі думку, садзейнічалі стварэнню манаграфічнай літаратуры. Многія з пытанняў, пастаўленых і не вырашаных У.І.Пічэтам, паспяхова рэалізуюцца ў работах беларускіх, рускіх, украінскіх, літоўскіх, польскіх, чэшскіх, сербскіх і балгарскіх гісторыкаў.

1. *Пичета В.И.* Аграрная реформа Сигизмунда-Августа в Литовско-Русском государстве. — М., 1958; ён жа. Гісторыя Беларусі. — Ч. 1. — М.—Л., 1924; ён жа. Белоруссия и Литва XV—XVI вв. — М., 1961. — С. 122—123; ён жа. Великое княжество Литовское (XIII—XVI вв.) // История СССР. — Т. 1: С древнейших времен до конца XVIII в. — М., 1939. — С. 278; ён жа. Труды Ю.В.Готье по истории Литвы, Белоруссии, Украины и славянских народов // Доклады и сообщения истфака МГУ им. М.В.Ломоносова. — Вып. 1. — М., 1945. — С. 18; ён жа. Институт холопства в Великом княжестве Литовском в XV—XVI вв. // Исторические записки. — Т. 20. — М., 1946. — С. 58.
2. *Пичета В.И.* Белоруссия и Литва XV—XVI вв. — М., 1961.
3. *Пичета В.И.* Аграрная реформа Сигизмунда-Августа в Литовско-Русском государстве. — М., 1958.
4. *Пичета В.И.* История сельского хозяйства и землевладения в Белоруссии. — Ч. 1. (До конца XVI в.). — Мн., 1927.
5. Ученые записки Института славяноведения АН СССР. — Т. 1. — М., 1949.
6. Чатырохсотлеце беларускага друку. — Мн., 1926.
7. Савецкая Беларусь. — 1925. — № 292, 293, 24 і 25 снежня.
8. Польмя. — 1926. — № 8. — С. 169—178; 1927. — № 2. — С. 125—155.
9. *Королюк В.Д.* Владимир Иванович Пичета // Вопросы истории. — 1970. — № 8. — С. 76—77.